

Uittreksel uit Familie Kroniek van de Fam. Gisbertz Hoogveldsweg 20a te Hingen Echt

Het betreft de gebeurtenissen van een schippersfamilie in de oorlogssituatie 1940-1945, waarbij, ondanks alle vreselijke kommer en kwel, de familie het hoofd boven water heeft weten te houden en de wens van Mam Gisbertz in vervulling is gegaan:

“Als we maar allen de oorlog overleven”

Annie (Zus) Gisbertz, de oudste dochter van de familie, heeft deze familie kroniek samengesteld en naderhand een compilatie gemaakt over de oorlogsperiode 1940-1945 die opgenomen is in het boek van:

Juliëtte Eicholtz met de titel

“Kind in de Tweede Wereldoorlog”

Wij hebben de toestemming van Annie gekregen om deze brief integraal op te nemen in de website van Pejjerlandj, het landj waarin de familie Gisbertz sinds 13 september 1947, op de Brugweg te Pey, is opgenomen, en vanaf 1 juli 1949 op het adres Hoogveldsweg 20a te Hingen, waar Annie en Wim nu nog wonen.

Huis van de fam. Gisbertz Hoogveldsweg 20 a te Hingen

Het verhaal van Annie:

Mijn vader was binnenvaartschipper en toen er in de nacht van 10 mei werd gevochten, zaten wij, schippers, er meteen middenin. De Duitsers wilden alle bruggen onbeschadigd in handen krijgen voor een snelle doortocht in Nederland, maar onze soldaten lieten ze springen voordat de Duitsers ze konden gebruiken. Iedereen was bang en huilde, niemand wist wat er gebeuren ging. Wij stonden angstig bij elkaar maar moesten al snel wegduiken voor de vliegtuigen die zo laag over het schip kwamen dat je de piloot kon zien zitten. Het waren Nederlandse verkenningsvliegtuigen. Vroeg in de morgen waren ook Duitse vliegtuigen in de lucht en het schieten begon.

Het schip van de familie de Concordia, met Vader Gisbertz, schippersknecht, kraamhulp met Annie op de arm

Alle schepen moesten weg. Wij lagen in Beek en Donk in de Zuid Willemsvaart midden in de Peel linie. Iedereen moest zijn schip verlaten en weg zien te komen, alleen de schippers met een eigen motor konden proberen op eigen kracht weg te varen. Mijn vader had een motorschip en al vlug zat het vol tot in het laadruim en het was een geluk dat we op dat moment geen vracht hadden. Een oude schipper en zijn vrouw hadden niets bij zich dan een beeld van de Heilige Antonius, omdat hun schip de Antonius heette. Ook waren er twee oude dametjes, die een week bij een schippersfamilie op bezoek waren. Die heeft mijn moeder in bed gestopt, want ze bleven maar huilen en trillen en wisten niets meer van de schrik. Er was ook een groot gezin, die in paniek alleen maar hun hondje hadden meegenomen, maar geen eten en kleding. De kinderbedjes stonden in de laadruimte en de kinderen huilden bijna de hele dag. Moeder maakte heel wat flesjes melk, borden pap en koffie en brood klaar! Gelukkig gingen enkele schippers op hun eigen schepen beddengoed, kleding en eten halen zodra hun gezin veilig aan boord was, want voor zoveel mensen

hadden we gewoon niet genoeg. Vader was ondertussen met andere schippers alles aan het klaarmaken om weg te kunnen varen.

Toen iedereen weer terug aan boord was, begon een heel angstige reis. De bruggen en sluizen waar we door moesten, waren met springstoffen geladen om ze op te blazen voordat de Duitsers ze in handen zouden krijgen. Het schip mocht dus nergens tegen aanstoten en de bruggen en sluizen zijn in de Zuid Willemsvaart heel smal! De schippers stonden verspreid over het hele dek klaar met stukken hout om het schip af te duwen als het te dicht bij de kant kwam. Het ging maar heel langzaam, maar vader heeft het gered. Zodra we de brug achter ons lieten, vloog ze de lucht in. Zo ging dat de hele reis door, achter ons lieten ze alles springen. De Nederlandse soldaten joegen ons vooruit. Ineens was er een geschreeuw van de schippers, we hoorden het beneden in de roef. Ze hadden de brug vóór ons laten springen! Nu konden ook wij niet meer verder. We lagen in Hilvarenbeek.

Wat nu te doen? Een schip vol mensen en het werd al donker. Alles was verduisterd met dikke gordijnen en verduisteringspapier voor de ramen, de straatverlichting was uit – zo begonnen de donkere jaren van de oorlog. Na enkele dagen vonden de schippers en hun families onderdak bij boerenfamilies in het dorp of ze gingen terug naar hun eigen schip in Beek en Donk.

Annie vervolgt haar verhaal met de gebeurtenissen die zij meemaakte vanaf haar tiende jaar.

Na de meidagen van 1940 hervatte het normale schippersleven zich. De oudste kinderen gingen weer naar het internaat en vader, moeder en de jongste bleven op het schip. Nu er echter steeds vaker luchtgevechten en beschietingen op schepen plaatsvonden, werd de familie te kwetsbaar op het water.

In dit uittreksel heeft Annie de periode op het schip, die soms ook heel ingrijpend en angstaanjagend was niet opgenomen. Echter wel in de totale kroniek van de familie Gisbertz. Pejjerland besteed hier t.z.t. misschien nog aandacht aan want dat is een hele klus.

Het Evacuatie verhaal:

“Gebeurtenissen tot in finesses door Annie weergegeven met gebruikmaking van de informatie en overleveringsverhalen van haar ouders, maar het merendeel vanuit haar eigen ervaring”

We gingen van boord om aan de wal te gaan wonen, in Echt. Iedereen dacht dat de oorlog nu snel voorbij zou zijn, want onze bevrijders waren in aantocht. Daarmee kwam ook het oorlogsfront steeds dichterbij. Op 12 september 1944 waren de eerste Amerikanen al op een stralende zonnige dag de grens met Limburg overgestoken. Zes dagen later was Sittard bevrijd en op 30 september lag het bevrijdingsleger nog maar zes kilometer bij ons vandaan.

Dicht bij huis werd er hard gevochten, veel geschoten en er vielen doden, gewonden en veel huizen werden verwoest. We zaten midden in het frontgebied en op 6 november kregen wij een evacuatiebevel. We gingen met vader en moeder en zeven kinderen in de leeftijd van 2 tot 13 jaar met een bolderkarretje vol bagage te voet naar de Reuver, een dorp aan de Maas. Dat betekende 27 km. Lopen. De twee jongste mochten op het karretje en na wat omzwervingen belandden we in de greswarenfabriek (daar bakte men hoofdzakelijk gresbuizen voor het rioolstelsel, maar ook andere kleiwaren zoals grote stenen inmaakpotten) van Teeuwen op de Reuver.

Gedeeltelijk afgebroken oven, binnenkant.

Ovens van de buitenkant.

De Duitsers hadden ons hiernaartoe gejaagd en ons een oven toegewezen. De ovenmuren waren heel dik en vormden een goede beveiliging tegen de granaten die onafgebroken op de Reuver neer kwamen. Het was aardedonker in de oven. Er waren geen ramen of deuren en het was er heel erg koud, want in de fabriek waren alle ruiten kapot. Regen, wind en al heel snel sneeuw konden vrij naar binnen. We hadden geen enkele kaars meer om licht te maken, alleen nog wat slaolie. Dat deed moeder in een kopje, waarin ze een klein reepje stof hing als lont. Het was een heel klein vlammetje voor die grote, inktzwarte ruimte. Van een oom en tante die ook op de Reuver woonden, kregen we een verenbed en een klein kacheltje dat ze hadden gebruikt om de was op uit te koken. Daar zaten ook een paar stukken kachelpijp bij, waar we erg blij mee waren. Vader was net bezig het kacheltje te plaatsen toen we hoorden schreeuwen: "Razzia!". De mannen en jongens in de fabriek vluchtten alle kanten op en ook mijn vader moest maken dat hij weg kwam, maar waarheen zo vlug? Gelukkig wist hij hoe de oven was gebouwd. Hij vloog met een reuzensprong tegen de muur op, greep zich aan de bovenkant vast en kroop er overheen. Daardoor belandde hij tussen de buiten- en binnenmuur, waar normaliter werd gestookt. Het was op het nippertje, daar waren de Duitsers al. "Männer, wo sind die Männer?" schreeuwden ze, maar moeder zei dat er geen mannen waren, ze was alleen met zeven kinderen. Weer vroegen ze om de mannen en stonden dreigend met de geweren in aanslag voor ons. Moeder was niet bang en zei weer dat ze het niet wist en dat haar man schipper was en dat ze al niets meer van hem had gehoord sinds het uitbreken van de oorlog. Dat heeft ze de hele evacuatieperiode volgehouden en wij, kinderen, waren intussen wel zo slim om niets te zeggen als de Duitsers er waren. De voorzichtigheid en de angst zaten er al diep in na vier oorlogsjaren. Vader heeft

nog uren tussen de muren gezeten voordat hij weer tevoorschijn durfde te komen en verder ging met het plaatsen van het kacheltje.

Greswaren fabriek Teeuwen in Reuver

Op 25 november 1944 kwamen paters, zusters en een groep weeskinderen uit het naburige klooster bij ons in de fabriek: bijna tweehonderd mensen bij elkaar! Zij zorgden voor stro, zodat we iets hadden om op te slapen. Toen alles een beetje op orde was, dook vader onder. Moeder was op zoek gegaan naar een schuilplaats. Dat was vrij moeilijk, ze moest voorzichtig en onopvallend rondkijken, want er waren voortdurend Duitsers in de fabriek, op zoek naar mannen. Ze vond een oven die nog helemaal dicht was en vol stond met inmaakpotten, zo bleek later. De ovens werden dichtgemetseld als het bakproces begon; er bleef alleen een stook- en kijkgat over om te controleren of het goed brandde. De dichte oven lag recht tegenover onze woon- en slaapoven. Moeder had het stookgat van de oven zover opengemaakt dat vader er met een andere onderduiker, Van der S., door naar binnen kon kruipen. Ze moesten als ze door het stookgat waren over de binnenmuren van de oven klimmen en kwamen dan op de inmaakpotten terecht. Maar vader moest ook iedere keer over de muren terug om het eten aan te nemen. Toen ze erin waren, duwde moeder telkens als het veilig was, stro naar binnen en slaolie voor een pitje licht in die pikdonkere oven. Toen alles binnen was, heeft moeder het stookgat weer dichtgemetseld en met wat stenen en brokstukken zo goed mogelijk verborgen. Nu was het kleine kijkgat, van ongeveer 25 centimeter doorsnee, nog de enige verbinding met ons. Vele, vele keren hebben we moeder met een klein rood theepotje en wat eten naar vader zien gaan, steeds maar rondkijkend of het veilig was.

Ook voor vader was dit een zware tijd. Dag en nacht in een dichte, donkere ruimte waar hij bijna niet uitkon, maar wel veel hoorde, zoals de granaatinslagen in de fabriek, het kanongebulder, het stampen en schreeuwen van de Duitsers in de fabriek en rond de oven. En dan natuurlijk de razzia's en de angst dat er met ons iets zou gebeuren.

De paters en zusters hadden zich ook zo goed mogelijk geïnstalleerd en zo probeerden we met z'n allen in de ovens te overleven het was fijn dat zij er waren, ze hielpen waar ze konden.

December was begonnen met veel sneeuw buiten, maar ook binnen door alle kapotte ruiten. Het was heel koud geworden; op het water dat we binnen hadden gekregen, lag elke ochtend ijs. Vader had het ook erg koud, ik weet nog dat moeder een extra deken naar de schuilplaats bracht. Wij hadden nog het kachelkje en al mocht dat maar spaarzaam branden, het gaf toch wat warmte. Maar vader en Van S. hadden niets om te stoken, ze zaten de hele dag stil en hadden slechte kleren en slecht eten. Eruit komen durfden ze niet, er waren te veel razzia's. Ondanks de kou en sneeuw ging mijn oudste broer iedere dag op pad om wat eten bij elkaar te scharrelen. De rantsoenen werden steeds kleiner en er was geen aanvoer meer – er was niets meer sinds op 17 september 1944 vanuit Londen de spoorwegstaking werd uitgeroepen. Daar hadden natuurlijk niet alleen de Duitsers last van, maar ook de burgers, want er kon nu geen voedsel of brandstof meer aangevoerd worden naar de steden. Men was nu aangewezen op plaatselijke voedselvoorziening en dat was heel weinig. Gelukkig dat de paters het koren maalden dat de mensen nog hadden. Ook het bakken hadden ze overgenomen. Alle mannen in de omgeving waren weg of ondergedoken. Mijn broer liep het hele stuk door de velden, ongeveer twee kilometer naar de molen Ronckenstein, om wat meel te kopen. Ook dat was gevaarlijk: steeds moest hij wegduiken in een greppel of in gaten vanwege de granaten die maar bleven komen. Met dat beetje meel maakte moeder dan wat pap voor ons. Ook bracht ze, als er genoeg was een schaalje warme pap naar vader voor de nacht. Dat deed ze meestal laat in de avond omdat er dan minder Duitsers in de fabriek waren. 's Avonds gingen de paters ook vaak naar de onderduikers om te praten, de biecht af te nemen en de heilige communie rond te brengen. 's Morgens waren er ook heilige missen in de oven van de paters, ze hadden een soort kapel gemaakt. Wij gingen daar ook naar toe. Vader kreeg de heilige communie door het kleine kijkgat waar ook het eten doorging. Daardoor werd ook gebiecht als men dat wilde. Ook dan moesten we natuurlijk opletten voor de Duitsers, dat was lastig, omdat we zo dicht bij de poort van de fabriek in de schuilplaats zaten

Kerstmis kwam dichterbij, het feest van de vrede. We hoopten nog steeds dat we voor de feestdagen bevrijd zouden zijn. Maar de oorlog ging in alle hevigheid verder, dag en nacht beschietingen, granaatslagen, zware bommenwerpers dreunend op weg naar Duitsland, angst en ellende. Kerstmis 1944 bracht geen vrede, maar wel een van de mooiste kerstvieringen die we mochten meemaken, zeiden vader en moeder en alle kinderen die oud genoeg waren om het bewust te beleven. Nooit vergeet ik meer die kerstmorgen in de fabriek. De oven van de paters was prachtig, ze hadden de bedden opgestapeld tegen de wanden. Hierop mochten de mensen zitten, wij ook. De muren hadden ze bespannen met witte lakens, hierop dennengroen, versierd met rood papier. Het was zó sfeervol, het maakte ons zó blij. Het was echt Kerstmis, ondanks de oorlog waar we middenin zaten. Wij zijn allemaal naar de heilige mis geweest, ook de twee kleinsten. De paters zongen prachtig

en er werd gebeden voor een spoedige vrede. Tot slot zongen we allemaal *Stille nacht*. Iedereen zong mee, groot en klein. Het was of we weer even terug op het schip waren, want op kerstmorgen hoorden wij dat lied op de radio. Ik vond het als klein kind al zo mooi, maar nu we het hier allemaal samen zongen, de paters, de vaders en moeders, de kinderen groot en klein, de onderduikers, dit was iets om nooit meer te vergeten. Het is ons het hele leven bijgebleven, we hebben er later nog vaak over gesproken. Ja, ook mijn vader was erbij, samen met de andere onderduikers, die even hun schuilplaats hadden verlaten om samen Kerstmis te vieren. De paters letten tijdens de kerkdienst extra goed op of er Duitsers in de fabriek kwamen. Gelukkig is alles goed gegaan. We zijn de hele mis bij elkaar geweest, dat alleen al was een feest: vader had mijn zusje van drie en mijn broertje van twee jaar bij zich op schoot. Op iedere knie één, zoals vroeger en na de kerstviering is hij even mee naar onze oven gegaan, om met ons te eten. Geen balkenbrij of ander lekkers, maar droog brood dat we op het kacheltje roosterden. Ieder een sneetje, meer was er niet. Er was wat thee van een tabletje, zonder suiker.

De meeste families die in de ovens woonden waren van boerenafkomst of ze hadden familie die nog wat meel had voor brood. Dat was bij ons natuurlijk niet zo. Wij zullen de kerstdagen wel net als alle andere dagen in de oven hebben doorgebracht. Vader was weer weg naar zijn schuilplaats en wij liepen maar wat door de fabriek, maar de meeste tijd zaten we bij moeder rond het kacheltje, dat toch nog wat gezelligheid en warmte uitstraalde, nu er geen kerstboom of kaarsjes waren, zoals wij gewend waren op het schip. Na deze onvergetelijke kerstviering kregen we het steeds moeilijker, er was bijna niets meer te eten. Soms vond mijn broer nog wel eens iets op het veld: wat spruitjes, bevroren wortelen en wat kool. De pater had gezegd dat we wel iets van het veld mochten meenemen, maar niet alles; er waren veel mensen aan het zoeken.

Het was voor mijn moeder een zware tijd. Ze had niet alleen de zorg voor ons, maar ook voor vader en de angst voor mijn broer, die steeds weer het gevaar in moest. Hij deed alles wat mogelijk was om nog wat brood, melk of wat dan ook te halen en hij was pas dertien jaar.

De bevrijding van het Zuiden.

Annie Gisbertz (10 jaar) woont inmiddels twee maanden in een van de ovens in de greswaren fabriek in Reuver

Onze bevrijders lagen nog steeds aan de andere kant van de Maas in Kessel en vuurden onafgebroken granaten af op de Reuver. We hoorden ze overkomen en ook inslaan boven in de fabriek. Gelukkig waren er hele dikke zoldervloeren en waren we binnen tamelijk veilig voor de granaten.

Weer was er een grote razzia op de Reuver. Er kwamen twee Duitsers naar binnen die riepen: "Wo sind die männer?" Moeder zei dat er geen mannen waren, maar de Duitsers

werden heel kwaad. Als ze niet wilde vertellen waar de mannen waren dreigden ze een handgranaat in de oven te werpen. Ze stonden dreigend voor moeder met een handgranaat in de hand die ze los hadden gemaakt van de koppelriem. Ook keken ze naar ons kinderen, maar wij hielden ons stil en Mam hield vol dat er geen mannen waren.

Januari 1945 ging voorbij en nog steeds lagen onze bevrijders drie kilometer van ons vandaan, nog net zover als in november 1944, toen we naar de oven kwamen. Mijn vader was intussen door iemand verraden en kreeg het bevel zich bij de Duitsers te melden. Deze keer hadden we geluk want hij trof een commandant die vond dat wij al genoeg hadden geleden onder de oorlog en dat vader bij zijn zeven kinderen en vrouw moest blijven onder deze barre omstandigheden. Hij kreeg een Ausweiss als bewijs van vrijstelling. Via de paters hoorde hij de laatste berichten over de oorlog en dat er in de omliggende gehuchten over evacuatie werd gesproken. Dat zou heel erg zijn nu de bevrijding zo dichtbij was!. Wij baden en vader begon al te praten over het verschuilen. "Maar waar dan toch" zei moeder. "De hele fabriek wordt uitgekamd en wij met onze kinderen... ze vinden ons zo." Vader had al met de paters en zusters gesproken toen hij hen hielp in het lazaret, maar ook zij zagen er niet veel heil in.

Op 11 februari 1945 was het zover: de Reuver moest evacueren naar Kaldekirchen in Duitsland. Weer ontstond een eindeloze stoet van karretjes, kinderwagens en oude fietsen, meestal zonder banden. Tassen, koffers en al wat draagbaar was werd meegenomen. Vader, zijn medeonderduiker Van S. en mijn broers hadden intussen spullen bij elkaar gezocht om onze oven dicht te metselen als de Duitsers niet in de buurt waren. Toen de ingang aan onze kant dicht was, hebben ze er buiten nog een vuurtje voor gestookt en rommel tegenaan gegooid om het oud te laten uitzien. Ook de andere ingang van de oven moest dicht. Het was haastwerk, want de evacuatie datum kwam schrikbarend snel dichterbij. Moeder was geen voorstander van het hele plan; ze was bang en vroeg zich af hoe we aan eten moesten komen. Maar ook dat had vader geregeld: als de Duitsers 's avonds de fabriek uitwaren, zouden de zusters van het lazaret (dat wel mocht blijven) ons iets brengen.

De dag dat de evacuatie begon, doken we heel vroeg onder in het rookkanaal van onze oven, met als proviand wat droog brood en water. We moesten op een rij zitten. Het rookkanaal was ongeveer 80 cm hoog, maar niet zo breed. We zaten met zeven kinderen achter elkaar, konden niet staan maar ook niet echt liggen. Vader had er stro in gelegd voor een zacht bedje, maar dat viel tegen want het was er donker en heel koud. Alleen voorin bij moeder was het pitje aan, maar achter in de rij zag je daar niets van. We mochten niet praten of hoesten, want de Duitsers waren in de fabriek. We hoorden ze schreeuwen: "Heraus, heraus!" Vader, moeder en de twee kleintjes zaten vooraan samen met Van der S. en zijn vrouw. Hun twee kinderen zaten bij ons in de rij. Vooraan was het ongeveer een meter hoog, dat was de ingang van het kanaal, waar een plank overheen getrokken was. Eerst leek het een leuk avontuur, maar dat gevoel was na een paar uur over. We hoorden de Duitsers nog steeds door de fabriek stampen en met de kolven van de geweren op de muren slaan.

Moeder heeft verschillende keren haar hand voor de mondjes van de twee kleinste moeten houden als ze praatten of huilden. Ze waren zo bang en vroegen steeds: “Wanneer gaan we weer naar buiten?” Later werd het stil, dat was ook akelig: nu waren wij nog alleen over van allemaal die in de fabriek hadden gezeten. Alleen de zieken en de zusters die hen verzorgden waren in de kelder, maar die hoorden we niet. Het was een eindeloze dag met een voortduren; “Stil niet praten van vader” We waren bang, want hoe lang moesten we hier blijven zitten? We wisten niet hoe laat het was en vroegen herhaaldelijk is het nog geen avond.

Eindelijk werd het helemaal stil. We hoorden geen Duitsers meer en op een gegeven ogenblik werd er geroepen en op de muur geklopt. Vader schoof de plank opzij en verliet de schuilplaats. Hij nam het eten aan dat de zuster bracht. Ze vertelde dat de fabriek helemaal leeg was op het lazaret na. “En het is zo angstig stil” zei ze. “Er zijn alleen nog Duitsers die komen kijken. Ik zal proberen om morgen heel vroeg wat warm drinken te brengen, voordat de Duitsers er weer zijn. Maar of het goed blijft gaan weet ik niet. Ik ben toch heel bang dat ze ons betrappen als ik met het eten naar jullie kom.” Het eten werd doorgegeven op de borden of schalen die we nog hadden en werd in het donker opgegeten. Nu begon een bange nacht in doodse stilte. We zullen wel wat geslapen hebben, al was goed liggen onmogelijk; je lag wat schots en scheef tegen elkaar aan. Wij waren dan ook heel vroeg wakker en gingen weer zo goed mogelijk rechtop zitten, stijf, koud en hongerig. Maar vader fluisterde dat het nog lang geen morgen was of etenstijd en dat we stil moesten zijn. Later werd er weer op de muur geklopt door de zuster. Ze had wat warme thee, melk en brood voor ons. Dat was lekker en heel vlug op.

Nu begon de tweede dag onder de grond, die nog moeilijker was dan de eerste. Het stil zijn was een hele opgave en steeds vaker moesten vader en moeder ons tot stilte manen omdat ze bang waren dat de Duitsers ons hoorden, want die waren nog steeds in de fabriek en sloegen met de gewerkolven op de muur en riepen: “Heraus, heraus!” We waren heel bang als ze op de muren sloegen. Ik denk dat ze wisten dat er nog mensen in de oven zaten, we hadden steeds meer moeite om de kleintjes stil te houden. Ze huilden veel en wilden naar buiten. Moeder zei: “Dat gaat nooit goed, we redden dit niet en hoe lang moet dit nog duren? Ons eten is op en wij kunnen hier geen dagen blijven zitten.” Maar vader troostte haar door te zeggen dat de Engelsen nu wel vlug zouden komen. We hoorden de geluiden van laag overkomende vliegtuigen en veel schieten. “Misschien nog maar een dag en dan zijn we vrij. Dat moeten we proberen vol te houden.” We kregen ’s middags droog brood, want er was nu geen kacheltje om het op te roosteren en we hadden geen warme thee zoals ’s morgens, alleen koud water. We werden kribbig tegen elkaar.

Eindelijk hoorden we de zuster roepen op de ovenmuur kloppen om wat eten te brengen; de tweede dag was alweer bijna voorbij. Vader ging door het gat naar boven. We hoorden hem zacht met de zuster praten, het gesprek duurde heel lang. Toen hij terug kwam zei hij tegen moeder dat we er maar uit moesten komen om te eten en dat we niet meer

terughoefden, want de zusters durfden ons geen eten meer te brengen. “Het is onverantwoord” had ze tegen vader gezegd. “Als ze er achter komen, schieten ze ons dood.” Overall op de Reuver waren plakaten opgehangen met de dreiging van de doodstraf indien men zich in het spergebied ophield. Ze kon het risico niet nemen met het lazaret, de verzorgers en de ongeveer honderd zieken, die daarmee in gevaar kwamen. Toen moest vader het opgeven, want zonder de hulp van de zusters was het onmogelijk om in het rookkanaal te blijven.

Hoe zouden de Duitsers het opnemen dat we hier nog waren? Het was niet in te schatten, ze waren zo onberekenbaar. Wij waren ondertussen dolblij dat we naar buiten mochten, weer konden lopen, staan en liggen zonder ons hoofd te stoten, niet meer stil hoefden te zijn. Wel waren we allemaal verstijfd, moe en koud en moesten wennen met lopen. Nadat we hadden gegeten, ging vader de deur openbreken. Gelukkig waren er nu geen Duitsers in de fabriek, we waren toch wel bang. Het eerste wat moeder deed was het kacheltje aanmaken. Oh, het was heerlijk die warmte, we gingen er allemaal omheen zitten. Daarna werd het stro voor het slapen weer goed gelegd. We bleven in onze oven want daarbuiten was het te gevaarlijk en we sliepen die nacht heel goed. Wat was dat fijn en wat een luxe dat we weer konden liggen! Dan merkte je pas hoe goed we het nog hadden. De volgende dag ging vader zelf naar de zusters om wat eten te halen. Hij was amper terug of daar waren de Duitsers. Dreigend kwamen ze op hem af, roepend: “Wass müssen Sie hier?” In zijn angst werd vader ook brutaal en zei: “Wij zitten nog steeds te wachten op het vervoer dat ons beloofd was, maar niet is gekomen.” De Duitsers keken hem eens vol ongeloof aan en zeiden: “Heute wird nicht evakuiert, zurück!” “Nu redden we het wel” zei vader tegen ons “Nu hoeven we niet meer weg, we zijn nu zo bevrijd en dan komt alles goed.”

Maar ook nu liet de bevrijding op zich wachten en tot overmaat van ramp kwamen de Duitsers op 20 februari 1945 melden dat we moesten vertrekken naar Kaldekirchen, te voet, met mijn inmiddels zieke broertje. Wéér weggejaagd, weer alles inpakken en opstapelen op de bolderkar. Moeder huilde: “Hoe moet dat toch met die kleine, hij kan niet in de bolderkar zitten, daar is hij te ziek voor.”. Het verenbed werd, met veel moeite, meegenomen. Het mocht niet nat worden, en een zeil om er overheen te doen hadden we niet. Het nam ook veel plaats in beslag maar het was het enige bruikbare om een bedje van te maken als we ergens terecht konden.

We hadden alles gepakt en zaten triest samen in de kale, koude ruimte, klaar om te vertrekken, toen er een zuster aankwam met een pan met brokjes vlees in een saus, hachee! Ook kregen we nog wat brood mee voor onderweg. We waren heel verbaasd dat de zusters nog vlees hadden, we wisten niet wanneer we dat voor het laatst hadden gezien of gegeten, maar paters en zusters schijnen altijd een voorraadje voor noodgevallen te hebben. Vader en moeder waren heel dankbaar. Het was een naar afscheid, de zusters zwaaiden ons uit en wij sjokten rond de volgeladen bolderkar de sneeuw in, in onze versleten kleren en houten sandalen.

Een vergelijkbare foto van de barre evacuatie in sneeuw en kou

Onderweg zagen we meer mensen die net als wij zwaar bepakt op weg waren naar Kaldekirchen. Zeventien kilometer zei vader later. Het was koud en heel moeilijk lopen door de sneeuw. De eerste kilometers ging nog wel, al was het wel wennen om weer zo lang achter elkaar te lopen. Er werd nog geschoten en we hoorden vliegtuigen. Als ze dichtbij kwamen begon mijn kleine zusje weer te schreeuwen van angst, ze stak de armpjes omhoog en jammerde: "Mamma, mamma." Maar mamma kon haar niet oppakken, want zij droeg mijn broertje dat te ziek was om te zitten, ingepakt in een deken. Het was angstaanjagend al dat geweld om je heen. Al snel liepen we door heuvelachtig gebied, waar geen huizen waren waar je tegenaan kon schuilen. We moesten ook steeds even rusten. Vooral voor mijn moeder was het heel zwaar met mijn broertje op de arm. Af en toe, als ze echt niet meer verder kon werd hij even op de broodtrommel gelegd in de bolderkar en kwam mijn zusje uit de kar. Wij gingen dan ook even zitten, soms zo maar in de sneeuw. Rond het middaguur kregen we een piepkleine portie met brood en vlees, dat smaakte heerlijk.

Deze tocht was nog erger dan onze eerste tocht van Echt naar Reuver met onze slechte kleren en schoenen en de maanden die achter ons lagen met het weinige eten en slecht onderdak. De wegen waren slecht, niet verhard, grote kuilen, greppels, enorme bom- en granaatgaten, bomen die dwars over de weg lagen. Het schoot niet op omdat bij elke kuil de bolderwagen af- en opgeladen moest worden om hem door de kuilen te kunnen trekken. Vader en moeder waren heel erg moe en wij probeerden zo en zo kwaad als het ging erdoor te komen, maar de kleinsten hadden hulp nodig. Zelf was ik nooit zo bang geweest als in het bos. Je zag overal Duitsers en je hoorden schieten, vliegtuigen overkomen en bomen die kraakten van de sneeuw. Hoe lang we gelopen hebben weet ik niet meer, wel dat we een stuk bergop moesten. Het ging steeds langzamer en het werd al donker toen we Kaldenkirchen naderden.

Eindelijk was het zover, we waren er! We moesten met de andere evacués de tabakswaarenfabriek in.

Tabakswarenfabriek

Daar zaten ook nog mensen uit Reuver die al op 11 of 12 februari vertrokken waren. We vonden een plaatsje en gingen doodmoe in het stro zitten. Moeder huilde van vermoeidheid en ellende. Nadat we wat waren bijgekomen, maakte vader een plaatsje klaar om te kunnen slapen. In de fabriek waren een soort droogkamertjes voor de tabak; ze leken op de bedsteden van ons schip, ook zo'n zeventig tot tachtig centimeter boven de grond. Daaronder was nog een ruimte waarvan vader dacht dat het een ruimte was om lucht door te blazen voor het droogproces van de tabaksbladeren. Het verenbed werd in de "bedstee" gelegd voor de drie jongste, wij lagen op de grond in het stro waar al meer mensen op gelegen hadden. Er waren al treinen vol Reuverse evacués weggevoerd. Het was er druk en iedereen zat in spanning of ze weer weg moesten. We hadden ons laatste brood en vlees inmiddels opgegeten en waren aangewezen op de gaarkeuken vanuit Tegelen. Dat eten werd door de mensen van het Rode Kruis gebracht, meestal één keer per dag. Voor de rest moesten we zelf zorgen, zij hadden het ook niet meer. Er stond wel nog wat kool en prei in de velden, zei mijn broer, die al buiten was gaan kijken, maar we hadden niets om te koken. De dag voordat we in Kaldekirchen aankwamen was er een trein met evacués vertrokken naar Friesland. De twee dagen in het rookkanaal hebben ons gered van dit transport. De mannen gingen in de fabriek zoeken of er nog tabaksafval was in de fabriek. Men vond wel de planken om sigaren te maken, maar tabak was er niet meer.

Mijn broertje was nog steeds ziek. Er kwam een dokter van het Rode Kruis die wat poeders gaf en zei dat hij nog terug zou komen. "En goed warm houden". Dat was een moeilijke opgave want in de fabriek was het ijskoud en het tochtte, want zoals overal waren ook hier de ruiten kapot. Wij zaten bijna de hele dag stil in ons hoekje. Wij mochten niet ver weg van onze ouders. Ze waren bang dat, als we onverwachts weg moesten, niet bij elkaar waren. Dit was nog erger dan het wonen in de oven van Reuver.

Op een avond, heel laat, was ineens alles in rep en roer. We hoorden een trein aankomen. De mensen begonnen door elkaar te jammeren en te huilen en probeerden zich te verstoppen. "Gauw" zei vader "In het drooghokje" De kleinsten huilden van schrik, ze

werden zomaar opgepakt en in een donker hok geduwd, deurtje dicht en daar zaten we weer hopen en biddend dat de Duitsers ons niet zouden vinden. Overal hoorden we de mensen bidden, maar ook vloeken en verwensingen uiten. Niemand wilde meer worden opgejaagd met de bevrijding zo dichtbij. Het werd heel stil in afwachting van de komst van de Duitsers. Maar er gebeurde niets. Na een tijd had iemand de moed om eens poolshoogte te gaan nemen omdat er niets meer te horen of te zien was. Wat bleek nu: de Duitsers hadden de laatste uien weggehaald die nog op het perron lagen! Grote vreugde bij ons allen, er werd gehuild en gezongen van opluchting. Iemand had een trekharmonica bij zich en speelde het Wilhelmus, eerst zacht maar steeds harder. En iedereen zong mee midden in de nacht. Het was of we al bevrijd waren, zo blij was iedereen dat de trein zonder ons vertrokken was. Langzaam werd het weer rustig en durfde men weer te gaan slapen. Wij ook, maar dat Wilhelmus zal ik nooit vergeten, dat was onze eerste bevrijding! In werkelijkheid hoorden we nog steeds de vliegtuigen en het doffe kanonnengebulder. Het eten werd een steeds groter probleem, want nu we in Duitsland zaten en de paters niet meer bij ons waren, leek alles nog veel erger. We wisten ook niet meer hoe de oorlog verliep, al hoorden we hem nog volop.

De eerste dag van maart 1945 begon zoals elke morgen in de fabriek, tot het moment dat de Duitsers binnenkwamen: "Allen heraus" zeiden ze. "Schnell." Links en rechts werd alles bij elkaar gezocht en de bolderkar geladen. Dat we nu toch weer weg moesten, we begrepen er niks van. De Duitsers dreven ons op. Het was heel druk op de wegen met veel soldaten om ons heen. Er waren ook nog vliegtuigen en ander oorlogstuig. Opeens hoorden we onze naam roepen. Het bleken mensen van het Rode Kruis te zijn die langs de hulpeloze stoet liepen. Ze hadden nog medicijnen voor mijn broertje, die uit Tegelen waren gebracht. Na een hele tijd lopen kwamen we in Bracht. Ook daar waren mensen van het Rode Kruis die beval gaven om allemaal van de weg af te gaan, het werd veel te gevaarlijk. We moesten de huizen in en hoorden schieten maar zagen niets.

Pas later werd duidelijk dat onze bevrijders in aantocht waren en de Duitsers ons er tegen in joegen en ons als buffer gebruikten! We kwamen bij een groot huis, de deur was op slot maar daar wist Van der S. wel raad mee: een flinke dreun met zijn schouder en de deur was open. We waren nauwelijks binnen toen de warmte ons al tegemoet kwam, een heerlijk gevoel. Het was een prachtig groot huis, met mooie meubels. Omdat wij al jaren gewend waren om in de kelder te schuilen en te leven, keken we eerst waar die was. Via de keuken, waar het fornuis ook nog eens heerlijke warmte gaf, kwamen we in de kelder. Wat we daar zagen hadden we al die jaren gemist: een voorraad levensmiddelen, zo groot! Er stond een zak meel, er was olie, boter, suiker en nog veel meer. De bewoners waren waarschijnlijk net gevlucht, want de kachels brandden nog in het hele huis. We mochten nergens aankomen van moeder, maar wel door het hele huis lopen. Na zes maanden weer een gewoon huis, lekker warm en droog, daar moesten we toch even van genieten! Behalve de slaapkamers was er boven nog een mooie kamer met een piano. We gingen heel voorzichtig met een vinger over de toetsen. De kruk die ervoor stond, kon helemaal in de rondte draaien. We

zetten de kruk midden in de kamer en lieten er ons, telkens om de beurt, op ronddraaien tot we er duizelig vanaf vielen. In alle kamers hingen grote foto's van Hitler aan de muren. We waren waarschijnlijk in het huis beland van een hoge nazi-bons, die in de oorlog niets tekort was gekomen, dat kon je aan alles zien.

Moeder en mevrouw Van der S. maakten eten klaar: pannenkoeken!. Zo onbeschrijfelijk heerlijk, het was bijna niet te geloven. Voor het eerst konden we weer voldoende eten. Wel moesten we in de kelder blijven en niemand mocht meer naar buiten. Het kelderraam gaf uitzicht op de straat. Vader en Van der S. stonden ervoor, wij zaten uit te rusten en na te genieten van de pannenkoek. Ineens gaf Vader een schreeuw, zo hard dat we allemaal opvlogen van de schrik. "Vrij, vrij". Hij was uitzinnig van vreugde. De eerste tanks van de Amerikanen rolden voorbij ons kelderraam. We stonden te springen, roepen en huilen van blijdschap in een kelder in Duitsland op 1 maart 1945.

Vergelijkbare bevrijdingsfoto

Vrij na vijf jaar angst en ellende, eindelijk vrij! Vader vloog de trap op, opende de voordeur en wij erachter aan. Overal gingen de deuren open de mensen schreeuwden, huilden, dansten van blijdschap. De gezichten van de Amerikanen bleven strak en waakzaam. De kanonnen van de tanks gingen dreigend van links naar rechts. Ze dachten blijkbaar dat wij Duitsers waren. Opeens verscheen er een man van het Rode Kruis met een Nederlandse vlag. Hij liep op de tank af, sprak met de soldaten en wat er toen gebeurde... Allemaal lachende en blij gezichten van de soldaten die in de tanks zaten. Ze zwaaiden en riepen naar ons, begonnen chocolade en sigaretten te gooien. De straat stroomde vol met dolgelukkige mensen, ze klommen op de tanks, dankten de soldaten. Spontaan werd het Wilhelmus gezongen.

Daar stonden we dan. Vader, moeder en zeven kinderen, zonder schip, zonder huis en zonder eten, zonder kleding, zonder geld, meer heel erg gelukkig en dankbaar.

“We leefden nog allemaal. We waren vrij en konden aan de weder opbouw beginnen.”

Tot zover dit ingrijpende evacuatie en oorlogsverhaal van Annie Gisbertz, wat een verschrikking.

We zijn Annie erkentelijk dat wij dit oorlogsverhaal mogen vastleggen voor de toekomst op de website van Pejjerlandj

Hingen, 5 mei 2014

www.Pejjerlandj.nl

René Rutten